

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувачки кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ **Федоренко Олени Іванівни** на дисертацію

Скрипнікової Валерії Олегівни

«Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань

01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю –

011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена перспективою приєднання України до Євросоюзу і тісним партнерством з Північноатлантичним альянсом на тлі повномасштабних бойових дій, що розгорнулися на території України через збройну агресію Російської Федерації та вплинули на інтенсивність міжкультурного діалогу із західними партнерами та зміцнення міжнародних відносин. Курс освітнього процесу на європейські концепції і цінності визначено у Стратегії розвитку вищої освіти України до 2032 року через систему стратегічних та оперативних цілей і завдань: трансформації освіти у секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО, створення умов для формування міжкультурної свідомості та компетентностей в умовах мультикультурності, інтернаціоналізації, глобалізації і цифровізації сучасного світу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського у межах науково-дослідної роботи «Формування психічної стійкості військовослужбовців до бойових умов» (державний обліковий номер 0222U004184). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету оборони України (протокол № 10 від 28.10.2019), узгоджено та скоординовано зі змінами бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31.03.2020), повторно розглянуто і затверджено вченою радою Національного університету оборони України (протокол № 8 від 26.09.2022).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Як позитив слід відзначити ґрунтовний аналіз, систематизацію та розкриття актуальності проблеми, стан її наукової розробки. Представлена до захисту робота є цілісним системним дослідженням, яке виконано на належному методичному рівні. Сформульовані у дисертації об'єкт, предмет, мета, завдання, наукові положення, висновки, рекомендації, зроблені на основі детального аналізу науково-педагогічної літератури та інтернет джерел (200 найменувань). Проведений аналіз дисертації свідчить, що дослідниці вдалося не лише оптимально визначити стратегію наукового пошуку, а й забезпечити його повну реалізацію.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертаційного дослідження забезпечена також використанням комплексу методів наукового дослідження, адекватних його меті і завданням. Цілком коректною є, на нашу думку структура дисертації, що представлена трьома розділами, логіка викладення автором матеріалу дозволила їй системно й вичерпно розкрити теоретичні положення, визначити інноваційні педагогічні технології і методи вирішення наукового завдання розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці.

Висновки адекватно відображають основний зміст дисертації й презентують результати успішної реалізації поставлених у дослідженні завдань і досягнення мети.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Не викликає сумнівів наукова новизна і практична значущість дослідження, оскільки Скрипніковою В.О. отримано вагомі наукові результати. У дисертації цілісно та системно досліджено проблему розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці, а саме:

- вперше обґрунтовано, спроектовано, експериментально перевірено результативність моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ у професійній підготовці, що поєднує ідеї, підходи, принципи, зміст, методи, авторську методику, критерії, рівні розвиненості, структуровані у концептуальному, змістовому, технологічному і результативному блоках;

- введено поняття «міжкультурна компетентність майбутнього магістра військового управління», що відображає комунікативну,

соціокультурну сутність міжкультурної діяльності майбутнього магістра військового управління;

– удосконалено методику професійної підготовки майбутніх магістрів військового управління, що ґрунтується на засадах компетентнісного підходу та поєднує підходи, принципи, організаційні форми і зміст (дистанційний курс, тренінг).

Подальшого розвитку набули ідеї технологічності забезпечення діалогізму, компетентнісного підходу до підготовки військових фахівців з вищою освітою; структура професійної компетентності майбутніх МВУ завдяки введенню поняття міжкультурної компетентності, що допомагає розкрити і доповнити комунікативний потенціал міжкультурного спрямування.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Аналіз дисертаційного дослідження переконливо доводить, що структура роботи Скрипнікової Валерії Олегівни відображає послідовність виконання завдань, сформульованих авторкою для вирішення проблемного питання та не викликає заперечень. Виклад матеріалу в науковій роботі логічний та послідовний, має науковий характер та прикладне значення. Для тексту дисертації характерними є змістова завершеність, цілісність і логічність викладу, вміле апелювання фактами. Таким чином, можна з впевненістю сказати, що авторка дослідження має нестандартне мислення і вміє самостійно працювати, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, робити самостійні висновки.

У вступі детально обґрунтовано актуальність обраної для дослідження теми, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету і завдання, представлено методи дослідження, а також інформацію стосовно публікацій та апробації основних результатів дослідження.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений дисертанткою у *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці» ґрунтовний аналіз стану дослідження проблемного питання у вітчизняній та зарубіжній теорії і практиці, враховано досвід НАТО, що дало змогу конкретизувати структуру й доповнити зміст міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління; обґрунтувати основні компоненти міжкультурної компетентності майбутніх магістрів

військового управління (особистісний, афективний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний); визначити компетентнісний підхід як методологічну основу розвитку досліджуваного процесу; визначити сучасні технології та методи розвитку міжкультурної компетентності; здійснити аналіз сучасного стану міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління.

На наше переконання дисертанткою науково вивірено й схарактеризовано критерії для діагностування розвиненості міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління, а саме (мотиваційний, суб'єктний, емоційний, когнітивний, праксеологічний) та уточнено показники, а також визначено чотири рівні розвиненості (низький, середній, достатній, високий), що було зроблено у другому розділі «Обґрунтування моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці». Дисертанткою обґрунтовано і спроектовано модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління, що складається з концептуального, змістового, технологічного та результативного взаємопов'язаних блоків. Доведено, що найефективнішими з позицій компетентнісного підходу є інтерактивні технології, технології ситуативного моделювання (інсценування, рольова, ділова гра), ситуативний тренінг, що забезпечує ефективний розвиток міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління завдяки поєднанню різних методів і прийомів навчання, що реалізовані в дистанційному спеціальному курсі «Лідерство і комунікація в сучасному міжкультурному просторі» і тренінгу «Долання культурних ліній розлому» та узагальнено в методиці впровадження моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці.

Заслуговує на позитивну оцінку висвітлення логіки організації та хід педагогічного експерименту за авторською моделлю, експериментальна перевірка моделі розвитку міжкультурної компетентності, аналіз та інтерпретація результатів педагогічного експерименту, що розкриті в третьому розділі – «Експериментальне дослідження моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління». У цьому ж розділі авторкою подано методичні рекомендації щодо

впровадження концептуальної моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління.

Заслуговують на увагу обґрунтовані висновки в роботі, спрямовані на конкретизацію заявлених у дослідженні завдань. Додатки органічно доповнюють текст дисертації, містять цікаву і корисну додаткову інформацію з теми дослідження.

Дисертаційне дослідження є повністю завершеним. Авторка дослідження досягла мети, успішно вирішивши поставлені завдання.

Щодо першого завдання – на основі вивчення вітчизняної і зарубіжної наукової літератури здобувачкою досліджено теоретико-методологічні засади та проаналізовано стан розробленості проблеми розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії і практиці.

Відповідно до другого завдання – спроектовано модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ у професійній підготовці.

Вирішене і третє завдання дослідження – в роботі визначено критерії, показники, рівні розвиненості міжкультурної компетентності майбутніх МВУ.

У відповідь на четверте завдання дослідницею здійснено перевірку результативності розробленої моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ, сформульовано методичні рекомендації щодо впровадження розробленої моделі у практику професійної підготовки МВУ.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що виявлено стан розробленості проблеми розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії і практиці з врахуванням досвіду НАТО; спроектовано модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці; визначено критерії, показники, рівні розвиненості міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління.

Практичне значення дослідження полягає у вдосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх магістрів військового управління, зокрема методичного, дидактичного, змістового компонентів, враховано особливості військової спеціальності, удосконалено форми навчання впровадженням технологій дистанційного навчання у професійну підготовку майбутніх

магістрів військового управління; розроблено методичні рекомендації щодо впровадження моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ. Важливим практичним здобутком дослідження є розроблення та впровадження у практику професійної підготовки дистанційного спеціального курсу «Лідерство і комунікація у сучасному міжкультурному просторі» та тренінгу «Долання культурних ліній розлому»..

Отримані результати дослідження можуть бути використані під час освітнього процесу (професійної підготовки, курсової підготовки, підготовки ад'юнктів і докторантів) у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України.

Основні результати впроваджено в освітній процес Національного університету оборони України (м. Київ) (акт № 182/602/1528 від 28.09.2021), Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ) (акт № 38 від 31.08.2022), NATO Defense Education Enhancement Program DEEP Ukraine (Brussels) (акт від 12.14.2021), Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ) (акт № 190/998 від 13.09.2022), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів) (акт № 6024 від 12.09.2022).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. У результаті аналізу дисертаційного дослідження і публікацій Скрипнікової Валерії Олегівни з'ясовано, що основні результати дослідження достатньо повно відображені в публікаціях авторки. Про це свідчить наявність 18 наукових праць, із яких 6 одноосібних публікацій у фахових виданнях України в галузі педагогіки (наукометричних виданнях), 1 стаття у співавторстві, 1 стаття у періодичному виданні держави Євросоюзу, 11 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій.

Дані про відсутність запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації). За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій, фальсифікації. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unichesk текстові співпадіння (цитування) мають відповідні посилання на джерела, які внесені до списку. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною.

Таким чином, високої оцінки заслуговує комплексність, інноваційність, наукова оригінальність та практичне значення дисертаційного дослідження. Беззаперечним здобутком обґрунтованої моделі є використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій як одного з основних джерел інформації сучасного освітнього простору.

Дискусійні положення, недоліки та побажання.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, хочемо надати певні побажання та зауваження, які сприяли б її вдосконаленню та несуть суто дискусійний характер.

1. У п. 1.4 за допомогою авторської анкети дисертанткою ретельно проаналізовано різні аспекти міжкультурної компетентності з позицій слухачів магістратури. На наш погляд, для більш глибокого аналізу сучасного стану розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління доцільно було б провести огляд та аналіз змісту освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти і навчально-методичних матеріалів з навчальних дисциплін професійної підготовки у контексті формування досліджуваного феномену.

2. У структурі феномену «міжкультурна компетентність майбутніх МВУ» авторкою було виокремлено особистісний, афективний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний компоненти та відповідні критерії для діагностики динаміки розвитку вказаного феномену. Комунікативно-діяльнісний компонент (праксіологічний критерій) передбачає (табл. 2.1) володіння магістрами навичками комунікативної діяльності з урахуванням усього спектру знань (досвіду). Доцільним, на нашу думку, було б у межах праксіологічного критерію передбачити розвиток комунікативних якостей особистості та відповідну їх діагностику як одного з показників міжкультурної компетентності магістра військового управління.

3. Задля формування міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління авторкою було розроблено дистанційний спеціальний курс «Лідерство та комунікація у сучасному міжкультурному просторі» і тренінг «Долання культурних ліній розлому», запровадження яких, як свідчать результати експерименту, дозволило досягти позитивного результату. Проте, на наш погляд, доречно було б розширити і доповнити зміст навчальних дисциплін професійної підготовки слухачів магістратури

відповідними темами, завданнями, ситуаціями та ін., що забезпечило б міжкультурний контекст професійної підготовки.

4. Розділ 3 дещо переобтяжений великою кількістю таблиць та поясненнями до них, частину ілюстративного матеріалу доцільно було подати в додатки, та скоротити дуже ретельну та об'ємну частину інтерпретації результатів дослідження та викладенні логіки досліджень.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної оцінки дисертації і не впливають на загальну високу оцінку проведеного дослідження.

Проведений аналіз дисертаційної роботи Скрипнікової Валерії Олегівни «Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці» дає підстави зробити загальний висновок: за актуальністю та змістом, обсягом та якістю оформлення, сукупністю отриманих результатів, науковою новизною і практичною значущістю, достовірністю та повнотою висвітлення їх у публікаціях, що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відзначається науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, повністю відповідає вимогам, що визначені наказом Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Усе це дає підстави для присудження авторці – Скрипніковій Валерії Олегівні наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» (01 – Освіта/Педагогіка).

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри педагогіки та психології
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Олена ФЕДОРЕНКО